

УДК 001.814:002=03

А.М. Зоряна

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ЮНЕСКО «INDEX TRANSLATIONUM» ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТНОГО ПОТОКУ ПЕРЕКЛАДІВ

Стаття присвячена багатоаспектному дослідженню бібліографічного покажчика ЮНЕСКО «Index Translationum». Висвітлено історію створення та еволюцію покажчика, його кількісні та якісні характеристики. Проаналізовано переваги та недоліки бази даних «Index Translationum», її рейтингові статистичні показники. Розглянуто питання участі України в проекті ЮНЕСКО «Index Translationum».

Ключові слова: переклад, документний потік, документний потік перекладів, бібліографічний покажчик, база даних.

А.М. Zoriana

THE BIBLIOGRAPHICAL INDEX OF UNESCO «INDEX TRANSLATIONUM» AS A SOURCE OF RESEARCH OF DOCUMENT FLOW OF TRANSLATIONS

The article is devoted to comprehensive study of bibliographical index of UNESCO «Index Translationum». The history and evolution of the index, its quantitative and qualitative characteristics are highlighted. It is analyzed the advantages and shortcomings, the rating statistics of database «Index Translationum». The question of the participation of Ukraine in UNESCO project «Index Translationum» is examined.

Keywords: translation, document flow, document flow of translations, bibliographical index, database.

Сучасний стан розвитку науки спонукає спеціалістів проводити діагностування й оцінку досягнень у всіх сферах діяльності з метою прогнозування тенденцій розвитку різних галузей, здійснювати пошук найефективніших і актуальних методів освоєння соціального простору. Це нерозривно пов'язано з активним використанням документальної інформації про навколишній світ.

Дослідження документного потоку перекладів українською та з української мови іноземними як соціокультурного феномена, показника доступності читачам досягнень світової науки та літературного процесу є актуальним завданням сучасного документознавства.

Джерелами для вивчення зазначеного документного потоку за період з 1991 по теперішній час є видання Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», зокрема:

– державний бібліографічний покажчик України «Літопис книг», який видається з 1924 р. двічі на місяць і містить поточну інформацію про книги та брошури, що виходять в Україні;

– науково-практичний журнал «Вісник Книжкової палати», який з 1996 р. видається щомісячно, щорічно надає статистичні аналізи документного потоку зокрема, за мовним критерієм;

– статистичний збірник «Друк України», який видається з 1997 р. один раз на рік, містить інформацію, що подається за основними видами видавничої продукції, характеризує видавничу діяльність (випуск книг і брошур) за звітний період в Україні за тематичними розділами та розділами цільового призначення [21].

Проте, особливе місце серед джерел дослідження займає покажчик перекладів

ЮНЕСКО «Index Translationum» – міжнародна та міждисциплінарна бібліографія перекладів, що є доступною на паперових і CD-ROM носіях, а також у мережі Інтернет у вигляді бази даних [9]. Сьогодні це найстаріший і, на думку багатьох фахівців, найуспішніший міжнародний бібліографічний проект, у реалізацію якого задіяна найбільша з подібних проектів кількість країн світу.

Дослідженню історії Книжкової палати України ім. Івана Федорова та її сьогодення присвячена праця М.І. Сенченка [33]. Г.О. Гуцол розглядає Книжкову палату України в контексті соціокомунікативного інституту, висвітлює процеси опрацювання документних потоків, а також еволюцію процесів підготовки до друку державних бібліографічних покажчиків України [22-25].

Попередня наукова розвідка свідчить про недостатню розробленість питання щодо покажчика «Index Translationum». Цей факт зумовлює актуальність даної статті, мета якої полягає у всебічному дослідженні бібліографічного покажчика ЮНЕСКО «Index Translationum» як джерела вивчення документного потоку перекладів українською та з української мови іноземними. Досягнення поставленої мети вбачається через вирішення таких завдань як вивчення історії створення покажчика, висвітлення кількісних та якісних характеристик, виявлення можливостей використання та недоліків, а також висвітлення процесу співробітництва України з покажчиком.

Першою ґрунтовною працею, присвяченою характеристиці покажчика «Index Translationum» у друкованому вигляді, є стаття Н.О. Лаврової [28], яка була опублікована 1959 р. на теренах пострадянського простору. Автором висвітлено досвід участі Всесоюзної книжкової палати у складанні міжнародної бібліографії за матеріалами повідомлення на засіданні Комітету з бібліотечної справи та бібліографії при Комісії СРСР у справах ЮНЕСКО 9 травня 1958 р. Аналізуючи перші дев'ять друкованих томів покажчика «Index Translationum», Н.О. Лаврова висвітлює методику виявлення та збору матеріалів, проблему транслітерації, загальні правила опису та його складові, прогалини і помилки у представлених у покажчику даних, еволюцію системи організації покажчика.

1999 р. в журналі «Publishing Research Quarterly» з'явилася стаття, підготовлена Vaiju Naravane у співробітництві з ЮНЕСКО [12], з приводу 50-річчя «Index Translationum», яка відображає історію створення та розвитку «Index Translationum» можливості його використання, якісні та кількісні характеристики за статистичними даними четвертого видання покажчика на CD-ROM 1997 р., а також світові тенденції видавництва перекладів.

Починаючи з 2006 р., багато статей з'явилося в глобальній мережі Інтернет з приводу ювілеїв «Index Translationum»: John Agno (2006 р.) [3], Tom Masters (2008 р.) [11]; стаття з приводу 75-тиріччя покажчика «Index Translationum», що розміщена на сайті «Російського комітету програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» (2007 р.) [36]; численні статті з приводу 80-ої річниці «Index Translationum», коли 23 квітня 2012 р. Всесвітній День книги та авторського права був присвячений перекладу: [31, 19, 13, 17]; а також статті Alyssa Paris (2012 р.) [14], Erica Huttner (2013 р.) [8], Catharine Cellier (2013 р.) [6]. Основна частина з них містила короткий огляд покажчика, висвітлюючи найбільш загальну інформацію або просто статистичні дані, топ-рейтинги авторів світу або мов, якими та з яких перекладали найбільше.

Більш ґрунтовно та розгорнуто інформацію щодо покажчика «Index Translationum» розкрито в статті головного бібліографа Центру міжнародного бібліотекознавства ВДБІЛ Марії Шепеліної (2004 р.) [35], Harry Bingham у міжнародному британському виданні «The Financial Times» (2006 р.) [5], у сумісній роботі Sandra Poupaud, Anthony Pym та Ester Torres Simón (2009) [15], статтях головного бібліотекаря «Index Translationum» Mariusz Tukaј, а також у підсумковій доповіді, проведених з при приводу 80-ої річниці покажчика, дебатів у Парижі (2012) [10].

Слід зазначити, що майже всі статті, розміщені в глобальній мережі Інтернет, мають посилання на сайт електронної версії бази даних «Index Translationum» [9].

У контексті міжнародної бібліографії покажчик згадується у виданні «Библиотечная энциклопедия», як приклад міжнародного бібліографічного покажчика [20, 622]. Нео-

дноразово, як пропаганда, увага до покажчика звертається у науково-практичному журналі Російської державної бібліотеки «Новости Международной федерации библиотечных ассоциаций и учреждений» 2005 р. [29, 47] і 2008 р. [32, 8].

В Україні покажчик висвітлено в контексті бібліографічних ресурсів та міжнародних баз даних у наукових працях О. Кравцової (2008) та Н.В. Пархоменко (2009). Аналізуючи інформаційні та бібліографічні ресурси веб-порталу ЮНЕСКО в сучасному культурному діалозі, О. Кравцова подала загальну характеристику «Index Translationum», а також інформацію стосовно бібліографічного запису перекладу [26]. Н.В. Пархоменко (2009 р.) разом із загальною характеристикою приділяє увагу історії створення та рейтинговим позиціям бази даних «Index Translationum» [30].

З огляду на вищезазначене, з метою максимально повно та точно розкрити питання, які стосуються історії створення та розвитку покажчика, його основних кількісних та якісних характеристик, ми безпосередньо звернемося до сайту електронної версії бази даних «Index Translationum» як до першоджерела [9]. Слід зазначити, що розміщені на сайті статті підготовлені головним бібліотекарем «Index Translationum» з 2007 р. Marius Tukaĵ. Не менш цікавою у згаданих питаннях виявилася підсумкова доповідь з приводу 80-річчя покажчика [10], а також стаття Vaiĵu Naravane [12].

Початок своєї історії проект «Index Translationum» бере 1932 р. Поштовхом для його створення стало зіткнення 1931 р. з проблемою контролю перекладів і, як наслідок, прохання міжнародних організацій авторів, видавців і бібліотекарів розпочати публікацію міжнародного реєстру перекладів, з метою забезпечення негайною практичною інформацією. Засновником проекту був Міжнародний інститут інтелектуального співробітництва (Institut international de coopération intellectuelle), що функціонував у рамках Ліги Націй.

З 1932 р. покажчик друкувався щоквартально у вигляді бюлетенів і містив інформацію про переклади, опубліковані в шести країнах світу: Великій Британії, Іспанії, Італії, Німеччині, США та Франції. У січні 1940 р. кількість країн зросла до 14, але відтоді ви-

дання було припинено у зв'язку з початком Другої Світової війни [9].

Відновлення публікації відбулося вже під егідою організації ЮНЕСКО, тому «Index Translationum» називають «спадкоємцем» від Ліги Націй і вважають найстарішою з понад 100 баз даних, які сьогодні підтримуються ЮНЕСКО. Рекомендації щодо початку проекту відновлення видання «Index Translationum» було висунуто 28 червня 1945 р. в рамках Об'єднаної Конференції міністрів освіти у Лондоні, потім схвалено на першій Генеральній конференції новоствореного ЮНЕСКО в Парижі в листопаді-грудні 1946 р. та підтверджено на третій Генеральній конференції Організації в грудні 1948 р. в Бейруті. Перший випуск нової версії «Index Translationum» відбувся 1950 р. Він уміщував на своїх сторінках дані за 1948 р. про 8 570 перекладів, охоплюючи 26 країн світу, в т. ч. Бразилію, Канаду, Чилі, Єгипет і Туреччину [9; 10, 5]. Відтоді покажчик публікувався щорічно. Останній тридцять дев'ятий том, що вийшов друком на паперовому носіїві, охоплював 60 543 посилань з 56 країн [12, 24].

1993 р. всю накопичену бібліографічну інформацію було переведено в електронний формат і представлено у вигляді комп'ютеризованої бази даних. Відтоді «Index Translationum» видається на CD-ROM і містить кумулятивні дані, що забезпечують пошук з глибиною до 1979 р. Заради зручності користувачів, база даних має трьохмовний інтерфейс: англійською, французькою та іспанською мовами [12, 24].

Друковані видання «Index Translationum» з 1932 по 1979 рр., а також база даних на CD-ROM, представлені у фондах всіх депозитарних бібліотек та в бібліотеці ЮНЕСКО в Парижі. З 2004 р. електронний варіант бази даних (XTRANS) доступний на офіційному сайті ЮНЕСКО у режимі онлайн із вільним доступом за адресою: <http://www.unesco.org/xtrans>.

Публікації «Index Translationum» ЮНЕСКО, залежно від еволюції епохи технологій, мають таку періодичність:

- з 1950 (дані 1948 р.) по 1992 (дані 1986 р.) – один том на рік;
- з 1994 по 2003 – один CD-ROM на рік;

- з 2004 по 2011 – три оновлення на рік онлайн (щоквартально);
- з 2012 – майже щоденне оновлення на офіційному сайті.

Крім того, завдяки новому програмному забезпеченню, максимальна ємність оброблення записів на рік зросла від 60 000 у період між 1990-2000 рр. до 200 000 записів станом на сьогодні [10, 8].

Аналізуючи методику виявлення та збору матеріалів для покажчика ЮНЕСКО «Index Translationum» 1960-х рр., Н.А. Лавровою виокремлено два напрями, за якими була організована робота: а) «використання літературних джерел і в першу чергу національних бібліографій»; б) «надання матеріалів певними закладами-кореспондентами з країн, які беруть участь у складанні покажчика». Як правило, ці функції виконують національні бібліографічні агентства та бібліотеки (Паризька Національна бібліотека, Королівська університетська бібліотека в Осло, Парламентська бібліотека в Токіо, Книжкова палата, Національний центр бібліографічної інформації в Римі та ін.). Автор також зазначає, що впродовж усього періоду видання «Index Translationum» спостерігалася «тенденція переходу від використання літературних джерел до використання картотек, які склалися національними кореспондентами» [28, 215]. Цей факт пояснюється тим, що складання покажчика за допомогою літературних джерел призводило не тільки до неповноти та неточності (наприклад, за даним державної статистики друку СРСР, 1953 р. було видано близько 8 300 перекладених книг, а в шостому томі «Index Translationum» за той само рік зареєстровано лише 433), але і до помилок в інформації (наприклад, у п'ятому томі порядкові номери 14660 і 14661 зазначалися як переклади російських авторів Д.Л. Аспелунда і Г.В. Крісті) [28, 216].

Сьогодні методика виявлення та збору матеріалів для бази даних «Index Translationum» полягає в щорічному надходженні від національних закладів-кореспондентів країн-учасниць (їх понад 100) до Секретаріату ЮНЕСКО бібліографічних відомостей про перекладені книги з усіх галузей знань, їхньому редагуванню та упорядкуванню в окремі покажчики. Підготовка покажчика та відпо-

відальність за постійне оновлення бази даних «Index Translationum» входить до компетенції Сектора з питань культури – структурного підрозділу ЮНЕСКО, який для виконання поставлених перед ним завдань займається збором, уніфікацією, введенням та перевіркою відомостей про переклади, що здійснюються в різних країнах світу. Фізично вся робота сконцентрована у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі, де невелика група фахівців працює над базою [9; 26, 137].

Зазнала змін і система покажчиків в «Index Translationum». До шостого друкованого тому включно кожен із них містив три допоміжних покажчики: авторів, перекладачів та видавництв. Але з часом, у зв'язку зі зростаючим обсягом відомостей та роботи, редакція «Index Translationum» відмовилася від складання допоміжних покажчиків. З метою покращення організації матеріалу записи почали розміщувати за алфавітом авторів творів, незалежно від мови, міста видання та тематики перекладу [28, 220].

Як відзначає Н.А. Лаврова, редакцією «Index Translationum» не надавалося чітких вказівок щодо параметрів відбору літератури для включення в покажчик, окрім як в передмові до першого друкованого тому, де вказано, що до переліку перекладів, які реєструється в покажчику, включено «літературні, наукові роботи та публікації просвітницького і культурного характеру, що виходять у вигляді книг і брошур» [28, 219]. У даний час на офіційному сайті «Index Translationum» зазначено, що до списку бази даних перекладів не включено «періодичні видання, статті з періодичних видань, патенти і брошури» [9]. Отже, до бази даних заносяться відомості тільки про перекладені книги.

База даних «Index Translationum» є всесвітньою за охопленням документів, міжнародною за способом укладання, універсальною за тематичним спрямуванням. Вона містить переклади з філософії, релігії, суспільних наук, права, освіти, економіки, точних і природничих наук, медицини, науки і техніки, сільського господарства, управління, архітектури, мистецтва, історії, спорту, біографії, художньої літератури.

У даний час у покажчику «Index Translationum» відображено: 4 млн бібліогра-

фічних записів виданих у перекладі книг з усіх галузей знань: 1 млн 700 тис. записів – паперові версії (1932-19798 pp.); близько 2 млн 300 тис. – електронна версія бази даних у режимі онлайн (з 1979 р.);

- 1) понад 500 тисяч авторів;
- 2) 600 тисяч перекладачів;
- 3) 78 тисяч видавців;
- 4) 148 країн світу;
- 5) мовний діапазон охоплює понад 1 130 мов світу [9; 10, 3].

Усі бібліографічні записи розміщені, відповідно до основних заголовків УДК, та представлені латинським алфавітом. Заради точної ідентифікації всіма користувачами імені автора, мови оригіналу та інші алфавіти (іврит, арабська, японська, китайська та ін.) транслітеруються латиницею за одним принципом [26, 137]. Таблиці транслітерації різними мовами, що використовуються в бібліографічних записах «Index Translationum», розміщені на сторінці покажчика в структурі сайту ЮНЕСКО [9].

Кожний бібліографічний запис вміщує такі складові: прізвище автора та ім'я автора; перекладена назва роботи; мова, якою перекладають; ім'я перекладача; місто видання; видавництво; країна видання; рік видання; кількість сторінок; мова оригіналу; інколи оригінальна назва твору [9; 35; 26, 137]. Приклад бібліографічного запису наведено нижче:

Ševčenko, Taras Grygorovyč: Ausgewählte werke [German] / A. Kurella / Kyjiv: Golovna specializovana redakcija literatury movamy nacional'nyh menšyn Ukrainy [Ukraine], 1999. 69 p. Ukrainian: *Vybrani tvory*.

Сьогодні «Index Translationum» називають «незамінним інструментом для розширення знання про явище глобалізації...» [4]; «інструментом для спостереження і вимірювання потоків міжнародного книжкового ринку..., для оцінки та розвитку культурної політики в галузі книжкової справи» [10, 3] «...інструментом для аналізу й оцінки літератури або наукових напрямів...» [32, 8]; «свідком розвитку культурних зв'язків між народами, що розмовляють різними мовами [28, 214]; «свідком історії, що містить інформацію про

філософські течії, актуальні події, методи читання, культурні обміни, універсальні твори і т. ін.» [36]; одним з «важливіших онлайн-ових засобів розвитку міжкультурного діалогу» [27].

Зважаючи на універсальний характер, «Index Translationum» є найкращим джерелом для здійснення статистичного аналізу щодо еволюції перекладів певної країни, еволюції в часі щодо цільової та оригінальної мов, видавців. Фільтри дозволяють здійснювати бібліографічний пошук та отримувати статистичні дані за такими параметрами: автор, слово або слова з назви твору оригіналу або перекладу, оригінальна мова, цільова мова, країна, місто, видавництво, перекладач, редактор, тематика УДК, специфічний рік або вказаний період. Окрім того, є можливість задати одразу кілька параметрів для отримання статистичних даних у вигляді таблиці на Web-сторінці або у вигляді таблиці-EXCEL [18].

Окрім того, за допомогою «Index Translationum» можливо відстежити тенденції мислення в певній країні відповідно до актуальних питань і смаків міжнародної читаючої публіки, взаємовпливи країн світу. Важливим завданням цієї бази є сприяння розвитку міжнародного співробітництва та розширенню міжнаціональної комунікації, а також збереження мовної різноманітності у сучасному світі, що сьогодні є одним із пріоритетних напрямів діяльності ЮНЕСКО.

З огляду на вищезазначене, база даних є корисною для бібліотекарів, документознавців, соціологів, фахівців з комунікації, видавців, книготорговців, дослідників, журналістів, перекладачів, студентів і для всіх, хто цікавляться перекладеною літературою.

Підкреслимо, що хоча, на думку Н.О. Лаврової, представлення тільки перекладів книг обмежує використання покажчика для наукової роботи [28, 214], іноземні фахівці активно використовують його у своїх дослідженнях не тільки як довідник, але і як керівництво у великомасштабних кількісних співвідношеннях [1; 2; 7; 15; 16].

Звісно, у процесі роботи з покажчиком «Index Translationum», фахівцями було виділено як його переваги, так і недоліки.

Серед переваг відзначено, по-перше, його онлайн-доступність (у версії онлайн);

по-друге, швидкість, з якою можна отримати дані про переклади, починаючи з 1979 р., – за секунди або хвилини, залежно від швидкості з'єднання (з даними до 1979 р. можна ознайомитися за допомогою паперових версій у статистичних збірниках ЮНЕСКО). По-третє, «Index Translationum», як перший крок, що не потребує великих зусиль, є дієвим інструментом для широкого тестування одноразових гіпотез, де кількість назв переважає будь-яку необхідність точності й подробиць [15].

Серед недоліків «Index Translationum», за результатами аналізу, фахівці називають такі:

- не враховує обсяг продажів перекладів;
- не враховує статус письменника (за якістю написання) [5];
- не враховує якість перекладів, на відміну від французького проекту Verso [10, 9];
- не надає можливості виокремлення за допомогою фільтрів пошуку категорії «Дитяча література». Це можливо зробити лише вручну, що є достатньо трудомістким процесом [5];

• має проблеми, що пов'язані з процесами збору відомостей та гармонізації даних. По-перше, відсутність визначення змісту основних категорій – «книга» і «переклад»: кожен учасник визначає, як йому подобається [5]. По-друге, неповноцінні дані, які надходять до «Index Translationum» (наприклад, може не вистачати таких елементів як ім'я автора або оригінальна назва). По-третє, прогалини, які пов'язані з недоліками кожної національної системи збору та передачі даних, що призводить до неповного, навіть часткового для більшості мов і країн представлення в базі даних [10, 9; 28, 216; 1, 11];

• має потужне представлення американських авторів і творів, перекладених з англійської на інші мови, що пов'язують зі створенням «Index Translationum» у період американського панування та впливу в книговидавничому світі [5].

На нашу думку, останній пункт є просто історичним збігом обставин, адже сильніший завжди має більший вплив і можливості.

Завданням кожної зацікавленої країни є виправлення цієї ситуації через вивчення різноманітних потоків перекладів і більш плідне співробітництво з «Index Translationum».

Зокрема, на цій проблематиці акцентує увагу генеральний директор ЮНЕСКО з 2009 р. Ірина Бокова, закликаючи країни-учасниці об'єднати зусилля заради становлення «Index Translationum» як більш потужного та відкритого інструменту світового масштабу, доповнюючи показчик новими даними [13]. У свою чергу, фахівці відзначають зацікавленість і готовність до співпраці команди «Index Translationum», її активну участь у процесі пошуку, збору, уточнення, коректування відомостей, постійного оновлення з метою становлення прозорості й точності бази даних [1, 11].

У результаті звернення до «ТОР» – рейтингів бази даних «Index Translationum» – ми отримали наступну інформацію [18].

Рейтинг авторів світу «TOP 50 Authors» очолює А. Крісті (7 233 переклади) з великим відривом від Ж. Верна (4 751), В. Шекспіра (4 281), Е. Блайтон (3 921), Б. Картленд (3 648), Д. Стіл (3 628), В.І. Леніна (3 592), Г.Х. Андерсен (3 520), С. Кинг (3 354), Я. Грімм (2 976), В. Грімм (2950). Російські письменники займають: 16 місце – Ф. Достоєвський (2 340), 23 місце – Л. Толстой (2 178), 42 місце – А. Чехов (1 473). На жаль, українські письменники не увійшли в даний рейтинг.

Перша десятка рейтингу країн світу «TOP 50 Country» представлена Німеччиною (269 724 перекладів), Іспанією (232 850), Францією (198 573), Японією (130 496), СРСР до 1991 р. (92 734), Нідерландами (90 560), Польщею (77 716), Швецією (73 230), Данією (70 607) та Китаєм (67 304).

Росія займає 12 місце (58 491), Білорусь 47 місце (58 491). Україна з показником 1 143 переклади в цьому рейтингу не представлена.

У рейтингу за цільовою мовою «TOP 50 Target Language» у світовому обсязі перекладів українська мова посідає 39 місце (4 604), білоруська – лише 50 місце (1919). Очолює рейтинг німецька мова (301 934 переклади), продовжують першу десятку французька (240 044), іспанська (228 557), англійська (164 499), японська (130 649), голландська (111 270), російська (100 806), португальська (78 905), польська (76 706), шведська (71 209) мови.

Лідером серед мов, з яких було здійснено переклади, тобто за мовою оригіналу, за да-

ними рейтингу «TOP 50 Original Language», є англійська мова з показником 1 264 943 переклади. У десятці лідерів також опинилися французька (225 745), німецька (208 060), російська (103 587), італійська (69 538), іспанська (54 535), шведська (54 535), японська (29 241), датська (21 250), латинська (19 951) мови. Українська мова в цьому рейтингу посідає 35 місце з показником 2 880 перекладів, білоруська – 47 місце (1 402).

А тепер розглянемо статистичні показники «Index Translationum» рейтингів «TOP 10», що стосуються безпосередньо України та української мови [18].

Серед авторів світу, твори яких перекладалися в Україні, «TOP 10» становлять Т.М. Рід (14 перекладів), Дж. Х. Чейз (13), А. Крісті (12), Г.К. Андерсен (10), Дж. Хеєр (10), Ш. Сідней (9), Дж. Р.Р. Толкін (9), Н.С. Коваль (8), В. Холт (7), С. Кінг (7).

Послідовність «TOP 10» мов, якими перекладали в Україні, така: на першому місці англійська мова (685 перекладів), за нею французька (117), німецька (116), українська (58), російська (45), польська (23), італійська (15), іспанська (12), датська (10) і голландська (9) мови.

Десятку мов, з яких було здійснено переклади українською, очолює російська (2 132), за нею англійська (461), німецька (223), французька (160), польська (136), сербсько-хорватська до 1992 р. (135), багатомовні твори (122), словацька (85), болгарська (81), білоруська (74).

Серед «TOP 10» країн, які опублікували переклади українською мовою, Україна посідає 2 місце з показником 411 перекладів, перше належить СРСР (до 1991 р.) – 3 754, потім, Югославія (до 1992 р.) – 178, Чехословаччина (до 1992 р.) – 50, Російська Федерація – 43, Канада – 33, Польща – 30, Сербія – 19, Словачія – 13, а також Сербія і Монтенегро (2003-2005 рр.) – 12.

Що стосується перекладів з української мови, у першу десятку авторів увійшли В.О. Сухомлинський (93), Т.Г. Шевченко (63), І.Я. Франко (58), П.А. Загребельний (52), О.Т. Гончар (40), Н.С. Коваль (37), Ю.І. Андрухович (36), М.В. Богданович (35), Л.К. Нарочна (27), Ю.М. Щербак (25).

Наприклад, розглядаючи творчість Т.Г. Шевченка, серед мов, якими перекладено твори письменника: російська – 12 позицій, англійська – 5; німецька, польська, грузинська та румунська – по 4; білоруська та вірменська – по 3; французька, угорська – по 2; решта мов представлені 1 позицією, серед яких: шведська, іспанська, італійська, словацька, македонська, литовська, молдавська, азербайджанська, тувинська, каракалпакська, казахська, киргизька, японська, тамільська (Індія). Одразу багатомовні («Multiple languages») переклади творів налічують 6 позицій. Серед видань, які перекладалися найбільше, можна визначити «Кобзар» – 12 перекладів; «Заповіт» – 10; «Думи мої» – 5; збірки віршів – 13; обрані твори – 6. Цікавий для дослідників біографії українського письменника «Журнал» був перекладений російською мовою.

СРСР (до 1991 р.) з показником 1 933 переклади є лідером рейтингу «Топ 10» серед країн, якими було опубліковано переклади з української мови. Україна займає в цьому рейтингу 8 місце – 58 перекладів, решта країн: Польща – 105, Чехословаччина (до 1992 р.) – 94, Німеччина – 94, Російська Федерація – 79, Канада – 76, Болгарія – 60, США – 55, Німецька Демократична Республіка (до 1990 р.) – 41.

«TOP 10» видавців перекладів в Україні становили «Фоліо», Харків (82 переклади), «Клуб сімейного дозвілля», Харків (69), «Софія», Київ (53), «Діалектика», Київ (50), «Основи», Київ (49), «Сфера», Київ (35), «Свічачо», Львів-Київ (34), «Освіта», Київ (33), «Борисфен», Київ (32), а також «ДіаСофт», Київ (30).

Потребує уваги той факт, що останнє оновлення даних Україною, згідно зі статистикою «Index Translationum», відбулося 2003 р., в той час як з боку Литви – 2010 р., Естонії – 2011 р., а Російської Федерації, Білорусі та Латвії – 2012 р. Взагалі, в хронології за роками публікації Україна представлена тільки певними роками, а саме, 1995 р. – 363 переклади, 1998 р. – 306, 1999 р. – 150, 2001 та 2002 рр. – 3, 2003 р. – 305, 2005 р. – 2, 2006 р. – 3, 2007 р. – 5, 2008 р. – лише 1.

Очевидно, це можна пояснити тим, що після розпаду СРСР перед Україною постали численні перешкоди, пов'язані з фінансовими

ускладненнями, кризою вітчизняного книговидання та книгопостачання, відсутністю повної інформації про нові видання. Але, порівнюючи статистику Білорусі за період 1992-2010 рр., її найнижчим показником є 140, а найвищим – 443 переклади, при цьому немає жодного року, в якому відсутні дані щодо публікацій. Із цією самою щільністю за вказаний період представлені показники Естонії – 299 (найнижчий) та 2015 (найвищий), Латвії – 234 та 721, Литви – 324 та 1392 переклади відповідно. Щодо Російської Федерації, згідно зі статистикою «Index Translationum» є роки (1998, 2000-2003, 2008, 2009), коли показники становлять від 1 до 32 перекладів, але показники всіх інших років – від 3 130 до 10 460.

Аналізуючи вищенаведене, серед завдань, що постають перед нами в процесі дослідження документного потоку перекладів українською та з української мови іноземними, є виявлення та заповнення лакун заради повноцінного представлення України в базі даних «Index Translationum», а також заради можливості отримання адекватного уявлення зарубіжними представниками про зв'язки української культури зі світовою.

Варто розглянути питання участі України в укладанні цієї бібліографічної бази даних. Як було зазначено вище, за умовами ЮНЕСКО від кожної країни в проєкті беруть участь національні бібліографічні центри, перелік яких наведено на сторінці «Index Translationum» в мережі Інтернет. За часів Радянського Союзу відомості до редакції покажчика надавалися Всесоюзною Книжковою Палатою [28, 217]. Сьогодні пострадянські країни представлені Національними бібліотеками Естонії, Литви, Латвії, Казахстану, Російською Книжковою палатою, Національною Книжковою палатою Білорусі. Установою-учасницею від України вказана «Національна бібліотека України ім. Вернадського» НАН України (НБУВ), яка є відповідальною в нашій державі за підготовку та видання повної ретроспективної національної бібліографії документів на всіх видах носіїв [34, 18]. Але на сайті НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua>) не вказано, який структурний підрозділ відповідає за подання інформації в ЮНЕСКО, і взагалі, про цей напрямок діяльності бібліотеки не згадується.

Звернувшись безпосередньо до НБУВ із запитанням щодо її участі в проєкті «Index Translationum», нам стало відомо зі слів керівника Центру науково-бібліографічної інформації та завідувача відділу довідково-бібліографічного обслуговування НБУВ Дюбо Тетяни Василівни про те, що жоден структурний підрозділ бібліотеки цією діяльністю не займався і бібліотека взагалі не відповідає за вказаний напрям. Отже, зазначена на сайті ЮНЕСКО інформація, з невідомих причин, є помилковою і ця проблема потребує вирішення.

Оскільки покажчик «Index Translationum» є поточним, учасником від України має бути Державна наукова установа «Книжкова палата ім. Івана Федорова», яка відповідає за поточне бібліографування друкованої продукції України на основі обов'язкового примірника, а також здійснює її повний статистичний облік [34, 17]. Окрім того, фонд «Книжкової палати України» вважається одним із найповніших фондів україніки в світі (близько 13 млн примірників) [23, 37].

Отже, всесвітня за охопленням документів, міжнародна за способом укладання, універсальна за тематичним спрямуванням база даних «Index Translationum» у даний час відображає близько 2 млн 300 тис. доступних у режимі онлайн бібліографічних записів виданих у перекладі книг з усіх галузей знань, 500 тис. авторів, 600 тисяч перекладачів, 78 тисяч видавців майже в 150 країнах світу, охоплює більше 1130 мов світу.

Здійснений аналіз показує, що міжнародний бібліографічний покажчик ЮНЕСКО «Index Translationum» є важливим джерелом дослідження документного потоку перекладів українською мовою та з української мови іноземними, який разом із такими виданнями Книжкової Палати України ім. Івана Федорова як «Вісник Книжкової палати», «Літопис книг», «Друк України» становить джерельну базу багатоаспектного вивчення зазначеного потоку.

Зважаючи на існуючі недоліки покажчика, а саме – можливість неточного представлення в ньому перекладеної книжкової продукції, одним із завдань, що постають перед нами у процесі дослідження потоку перекла-

дів українською та з української мови іноземними, є заповнення лакун у базі даних, а також вирішення питання щодо установи-учасника від України в проекті «Index Translationum».

Використані джерела

1. A mapping of translation in the Euro-Mediterranean region [Електронний ресурс] / Final overview and compilation Ghislaine Glasson Deschaumes // *Transeuropéennes: International Journal of Critical Thought*. – 2012. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web: URL: http://www.transeuropeennes.eu/ressources/pdfs/TIM_2012_Conclusions_and_recommandations_116.pdf. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
2. Abramitzky R. Book translations as idea flows: The effects of the collapse of Communism on the diffusion of knowledge [Електронний ресурс] / R. Abramitzky, I. Sin // *Ran Abramitzky Associate Professor of Economics Stanford University*. – 2013. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: <http://web.stanford.edu/~ranabr/AS.pdf>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
3. Agno J. Who are the most popular authors in the world? [Електронний ресурс] / J. Agno // *John Agno: Blog*. – 2006. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: http://coachingtip.blogs.com/what_can_it_be/2006/01/who_are_the_mos.html. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
4. Balayer C. L'Index Translationum et la sociologie de la traduction : comprendre les échanges culturels internationaux [Електронний ресурс] / C. Balayer, M. Bustamante // *UNESCO*. – Paris, 2012. – Електрон. дан. – [Paris], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: http://www.unesco.org/new/fr/media-services/single-view/news/the_index_translationum_and_the_sociology_of_translation/#.VDWQhlc0qho. – Мова франц. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
5. Bingham H. Strong language [Електронний ресурс] / H. Bingham // *Newspaper «The Financial Times»*. – 2006. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL : <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/4208ca14-7dc3-11da-8ef9-0000779e2340.html#axzz3JhURuE1d>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
6. Cellier C. Translationum & UNESCO Representative Collection [Електронний ресурс] / C. Cellier // *A Smart Translator's Reunion: Blog – Sainte Marie, Reunion Island*. – 2013. – Електрон. дан. – [Sainte Marie], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: <https://asmarttranslatorsreunion.wordpress.com/2013/09/19/translationum-unesco-representative-collection/> – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
7. Heilbron J. Structure and dynamics of the World System of Translation [Електронний ресурс] / J. Heilbron // *UNESCO*. – Paris, 2010. – Електрон. дані. – [Paris], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL : http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=40619&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
8. Huttner E. The Index Translationum [Електронний ресурс] / E. Huttner // *The Lingua File*. – 2013. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: http://www.thelinguafile.com/2013/01/the-index-translationum.html#.VG8U_WdGfaS. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
9. Index Translationum – World Bibliography of Translation. [Електронний ресурс] / *Index Translationum, UNESCO*. – Paris, 2014. – Електрон. дані. – [Paris], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.phpURL_ID=7810&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
10. L'Index Translationum – 80 ans après [Електронний ресурс] // *Le Motif*. – Paris, 2012. – Електрон. дан. – [Paris], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: http://www.lemotif.fr/fichier/motif_fichier/388/fichier_fichier_indextranslationum_syntha.se2.docx. – Мова франц. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.
11. Masters T. The Global Author 50 [Електронний ресурс] / T. Masters // *Future Perfect Publishing*. – 2008. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2013]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: <http://futureperfectpublishing.com/2008/07/24/the-global-author-50/>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

12. Naravane V. Fifty years of translation: The Index Translationum completes a half century [Електронний ресурс] / V. Naravane // Journal «Publishing Research Quarterly». – Springer-Verlag, winter 1999/2000, Volume 15, Issue 4, pp. 23-38. – Електрон. дан. – [Б.м.], [Б.ч.]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: <http://link.springer.com/article/10.1007/s12109-999-0033-z>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

13. On annual World Book Day, UN stresses importance of translation [Електронний ресурс] / UN News Centre. – 2012. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Спосіб доступу: WorldWideWeb:URL:<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41846#.VG8LGGdGfaT>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

14. Paris A. Calling All Bibliophiles! Introducing the Index Translationum [Електронний ресурс] / A. Paris // Acclaro Translation Global Business: Blog. – 2012. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: <http://www.acclaro.com/translation-localization-blog/introducing-the-index-translationum-228>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

15. Poupaud S. Finding Translations. On the Use of Bibliographical Databases in Translation History [Електронний ресурс] / S. Poupaud, A. Anthony, E.T. Simón // Consortium Érudit: Meta : journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal. – Les Presses de l'Université de Montréal. – Montreal, 2009. – Volume 54, Number 2, p. 264-278. – Електрон. дан. – [Montreal], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web: URL: <http://www.erudit.org/revue/meta/2009/v54/n2/037680ar.html?lang=en>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

16. Publishing translations in Europe. Trends 1990-2005 [Електронний ресурс] / Literature Across Frontiers, Mercator Institute for Media, Languages and Culture Aberystwyth University // UNESCO. – 2010. – Електрон. дан. – [Paris], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web: URL:http://portal.unesco.org/culture/en/files/41748/13390726483Translation_trends_1990_2005_Dec_2010.pdf/Translation%2Btrends%2B1990_2005_Dec%2B2010.pdf. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

17. Rial N. World Book Day commemorates the Index Translationum [Електронний ресурс] / N. Real // Європейська політична газета «New Europe». – 2012. – Електрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: <http://www.neurope.eu/article/world-book-day-commemorates-index-translationum>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

18. Statistics - Search forms [Електронний ресурс] / Index Translationum, UNESCO. – Paris, 2014. – Електрон. дані. – [Paris], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL:<http://www.unesco.org/xtrans/bsstatlist.aspx?lg=0>. – Мова англ. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

19. Английский, французский, немецкий и русский языки – самые переводимые в мире [Электронный ресурс] // Центр новостей ООН. – 2012. – Электрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Способ доступа: World Wide Web : URL: <http://www.un.org/russian/news/story.asp?NewsID=17340#.VG8H3GdGfaR>. – Язык рос. – Заголовок с экрана. – Библиогр. описание сделано 21.11.2014.

20. Библиотечная энциклопедия / науч. ред.-сост. Е. И. Ратникова, Л. Н. Уланова ; гл. ред. Ю.А. Гриханов ; Российская гос. библиотека. – М. : Пашков дом, 2007. – 1299 с.

21. Видавнича діяльність [Електронний ресурс] // Книжкова палата України імені Івана Федорова. – 2014. – Електрон. дан. – [Київ], [2014]. – Спосіб доступу: World Wide Web : URL: http://www.ukrbook.net/vydav_dil.html. – Мова укр. – Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 21.11.2014.

22. Гуцол Г.О. Еволюція технологічних процесів підготовки до друку бібліографічних покажчиків України / Г.О. Гуцол // Вісн. Книжк. палати. – 2005. – №11. – С.36-39.

23. Гуцол Г.О. Технологічні процеси наукового опрацювання документальних потоків в Книжковій палаті України імені Івана Федорова / Г.О. Гуцол // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2005. – № 4. – С. 37–44.

24. Гуцол Г.О. Опрацювання документальних потоків Книжкової палати України: історичний контекст / Г.О. Гуцол // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 21-23 трав. 2007 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури і туризму України, ДАКККіМ. – К., 2007. – С. 314–316.

25. Гуцол Г.О. Книжкова палата України як соціокомунікативний інститут / Г.О. Гуцол // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–27 трав. 2010 р. / М-во культури і туризму України, НАКККіМ, Ін-т держ. упр. та інформ. діяльн. – К., 2010. – С. 249–252.

26. Кравцова О. Інформаційні бібліотечні та бібліографічні ресурси ЮНЕСКО у сучасному культурному діалозі / О. Кравцова // *Наук. пр. НБУВ.* – К., 2008. – Вип. 22. – С. 132-137.
27. Культура: сплав языка, диалога и наследия [Электронный ресурс] // Организация Объединённых наций: брошюра «Международный год языков». – 2008. – Электрон. дан. – [Б.м.], [2014]. – Способ доступа: World Wide Web : URL: <http://www.un.org/ru/events/iyl/brochure/culture.shtml>. – Язык рос. – Заголовок с экрана. – Библиогр. описание сделано 21.11.2014.
28. Лаврова Н.А. «Индекс транслационум». (Опыт участия Всесоюзной книжной палаты в составлении международной библиографии) / Н.А. Лаврова // *Библиотекосведение и библиография за рубежом : сборник Гос. б-ки СССР им. В.И. Ленина.* – М. : Книжная палата, 1959. – Вип. 2. – С.214-221.
29. Международная библиография переводов ЮНЕСКО // *Новости Российского комитета ИФЛА: научно-практический журнал.* – М., 2005. – № 2 (56). – С. 47.
30. Пархоменко Н.В. База даних ЮНЕСКО «Index Translationum» : загальна характеристика / Н.В. Пархоменко // *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф., 19–21 трав. 2009 р., м. Київ / М-во культури і туризму України, ДАКККіМ, Ін-т держ. упр. та інформ. діяльн.* – К., 2009. – 320 с. – С. 190-191.
31. Празднования Всемирного дня книги в ЮНЕСКО посвящены переводу [Электронный ресурс] // Российский комитет программы ЮНЕСКО «Информация для всех». – 2012. – Электрон. дан. – [Москва], [2014]. – Способ доступа: World Wide Web : URL: <http://www.ifapcom.ru/ru/news/1317/?returnto=0&n=1>. – Язык рос. – Заголовок с экрана. – Библиогр. описание сделано 21.11.2014.
32. Пропаганда среди библиотекарей Международная библиография переводов ЮНЕСКО Index Translationum / пер. О. Дьяконовой // *Новости Международной федерации библиотечных ассоциаций и учреждений: научно-практический журнал.* – М., 2008. – № 3 (72). – С.8.
33. Сенченко М.І. Книжкова палата України. Історія і сьогодення [Текст] / М.І. Сенченко. – 2-е вид., випр. і доп. – К. : Книжкова палата України, 2004. – 164 с.
34. Строгіна Ю.В. Національна бібліографія : історія та сучасний стан / Ю.В. Строгіна ; передм. Г.В. Ядрова // *Культура народів Причорномор'я.* – Симферополь, 2013. – № 250, т. 1. – 86 с. – С.16-18.
35. Шепелина М. 25-летие библиографической базы данных ЮНЕСКО «Индекс Трансляционум» [Электронный ресурс] / М. Шепелина // *Всероссийская государственная библиотека иностранной литературы имени М.И. Рудомино.* – Москва, 2004. – Электрон. дан. – [Москва], [2014]. – Способ доступа: World Wide Web : URL: <http://www.libfl.ru/about/dept/librarianship/display.php?file=news/2004/05.html>. – Язык рос. – Заголовок с экрана. – Библиогр. описание сделано 21.11.2014.
36. ЮНЕСКО отмечает 75-летие указателя переводов «Index Translationum» [Электронный ресурс] // Российский комитет программы ЮНЕСКО «Информация для всех». – 2007. – Электрон. дан. – [Москва], [2014]. – Способ доступа: World Wide Web : URL: <http://www.ifapcom.ru/ru/news/336>. – Язык рос. – Заголовок с экрана. – Библиогр. описание сделано 21.11.2014.